

ж отримання неправомірної вигоди. Отже, розробка такої програми сприятиме подоланню інформаційної невизначеності, координації дій осіб, уповноважених на здійснення розслідування даного виду правопорушень та загалом забезпечить успішність процесу [3, с. 299–301].

Ще одним напрямом для вдосконалення процесу розслідування корупційних правопорушень є дослідження та врахування досвіду розслідування корупції у зарубіжних країнах, імплементація таких механізмів.

Отже, удосконалення розслідування корупційних правопорушень передбачає розробку нових та покращення вже існуючих криміналістичних методів, формування комплексних програм розслідування, потребує врахування зарубіжного досвіду та здійснення інших дій, які забезпечуватимуть успішний процес розслідування корупційних правопорушень як одного з пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів.

Перелік використаних джерел

1. Шевчук В. М. Формування та реалізація криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень. 2022. С. 450–455. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2022/101.pdf
2. Бурбело Б. А. Основи методики розслідування злочинів, пов'язаних із корупцією. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2015. № 2 (70). С. 233–239.
3. Юсупов В. В. Криміналістичні методи вдосконалення розслідування корупційних кримінальних правопорушень. С. 298–301.

Шевчук В. М.

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри криміналістики,
провідний науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України,
Заслужений юрист України
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8058-3071>*

ВПЛИВ НАУКОВИХ ІДЕЙ ПРОФЕСОРА В. П. КОЛМАКОВА НА РОЗВИТОК КРИМІНАЛІСТИКИ ТА СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ (ДО 110-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Становлення, розвиток та сучасний стан криміналістики тісно пов'язані з ім'ям видатного вченого-криміналіста, одного із фундаторів

вітчизняної криміналістичної школи, доктора юридичних наук, професора – **Віктора Павловича Колмакова** (29.09.1913 р. – 20.03.1973 р.). Проф. В. П. Колмаков є Учителем багатьох поколінь юристів-практиків і науковців, Учителем наших Учителів, талановитим науковцем-дослідником, який був безмежно відданий криміналістиці. Віктор Павлович є одним із фундаторів криміналістичної науки в Україні, новатором та генератором наукових ідей та концепцій у криміналістиці та судовій експертології. Внесок проф. Колмакова В. П. у розвиток правничої науки та освіти в Україні є досить вагомим та значним. Час та практика показали, що професор В. П. Колмаков – видатна, знакова постать в історії криміналістики та судової експертизи [3, с. 81–84].

Формування особистості, професіонала-практика, науковця-дослідника, вченого-криміналіста тісно пов'язано із складними реаліями 30-50 років минулого століття. В 1936 році після закінчення Свердловського юридичного інституту він йде працювати в органи прокуратури. За короткий час В. П. Колмаков стає найкращим слідчим Західносибірського округу. В довоєнний час працює слідчим Військової прокуратури Сибірського воєнного округу, заступником прокурора м. Новоросійська, заступником директора Харківської філії ВЮЗІ, помічником прокурора Харківської області [4, с. 92].

Починаючи із 1938 року трудовий та науковий шлях В. П. Колмакова тісно пов'язаний із Харковом. З 1938 по 1941 роки В. П. Колмаков навчається в аспірантурі на кафедрі криміналістики та судової медицини Харківського юридичного інституту (нині – Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого), де готує дисертацію під керівництвом М. М. Бокаріуса. В цей період і розпочинається його викладацька та наукова діяльність. 23 червня 1941 року В. П. Колмаков успішно захищає дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему «Методика розслідування справ про вбивства з розчленуванням трупу» [5].

В. П. Колмаков після захисту дисертації в червні 1941 року відбув до військової частини, де був прокурором дивізії. В вересні 1941 року був поранений та потрапив у полон, де перебував до жовтня 1943 року. Після повернення з полону призначений слідчим прокуратури 4-го Українського фронту, експертом-криміналістом судово-медичної лабораторії фронту (військового округу) [10, с. 386].

Після демобілізації з січня 1946 року В. П. Колмаков своє трудове та наукове життя тісно пов'язує із Харківським науково-дослідним інститутом судових експертиз, спочатку він працює старшим науковим співробітником, а з жовтня 1946 року протягом наступних 20 років є директором ХНДІСЕ. Одночасно з 1946 року по 1952 рік В. П. Колмаков працює старшим

викладачем, доцентом кафедри кримінального процесу Харківського юридичного інституту. З 1952 року по 1957 рік очолює кафедру криміналістики Харківського юридичного інституту, а також викладає криміналістику на Всесоюзних курсах Прокуратури СРСР у м. Харкові та є першим директором цих курсів [2, с. 8].

У 1962 році успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за темою «Криміналістичні методи розслідування та попередження злочинів проти життя». Він першим захистив докторську дисертацію з криміналістики у спеціалізованій вченій раді України (Харківський юридичний інститут). В 1964 році Віктору Павловичу присвоєно наукове звання професора [4, с. 92].

У 1967 році В. П. Колмаков переїжджає до м. Одеса, де в лютому цього ж року очолює кафедру криміналістики, кримінального права та процесу Одеського державного університету імені І. І. Мечникова, а в червні стає деканом юридичного факультету. Завідувачем кафедри криміналістики, кримінального права та процесу й деканом юридичного факультету Одеського державного університету імені І. І. Мечникова Віктор Павлович пропрацював до дня своєї смерті 20 березня 1973 року [2, с. 8].

В. П. Колмаков зробив істотний внесок у розвиток Харківської та Одеської криміналістичних шкіл та Харківської школи судових експертів. Під його керівництвом захищено 6 докторських та 23 кандидатських дисертацій [4, с. 93]. Серед учнів професора В. П. Колмакова такі видатні вчені та відомі криміналісти й судові експерти, як В. О. Коновалова, М. В. Салтевський, О. Н. Колесніченко, Г. А. Матусовський, Г. Л. Грановський, О. О. Закатов, Л. Ю. Ароцкер, І. В. Постіка, В. В. Тіщенко, М. М. Шульга, В. Г. Грузкова та ін.

Професор В. П. Колмаков – багатогранна, яскрава та неповторна особистість у криміналістичній науці та практиці боротьби зі злочинністю, видатний вчений-криміналіст, діапазон та коло професійних, наукових інтересів якого були надзвичайно широкими. В. П. Колмаков залишив достатньо помітний «слід» у криміналістиці, судовій експертизі та в історії розвитку цих наук, як видатна постать у криміналістичній науці та судовій експертології.

Вагомим є внесок професора В. П. Колмакова у розвиток загальної теорії криміналістики, теорії криміналістичної ідентифікації, окремих криміналістичних теорій, криміналістичної техніки, криміналістичної тактики та криміналістичної методики розслідування окремих видів (груп) кримінальних правопорушень. З іменем професора Віктора Павловича Колмакова пов'язані найяскравіші сторінки становлення та розвитку криміналістики в Україні й далеко за її межами.

Наукові праці професора В. П. Колмакова, його найважливіші висновки про *загальну теорію криміналістики* та окремі криміналістичні теорії, завдання, принципи, закони, методи, систематики та інших основоположних категоріях криміналістичного наукового знання, суттєво уточнили уявлення про предмет криміналістики і відкрили ряд нових напрямків в її розвитку.

Певний науковий інтерес мають пропозиції В. П. Колмакова щодо *визначення криміналістики* як науки про методи розкриття, розслідування та запобігання злочинів (кримінальних правопорушень), а також запропонована ним система окремо-наукових криміналістичних методів, до яких він відносив методи розробки криміналістичних версій, криміналістичного планування та координації слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, психологічний аналіз фактичних даних та конкретної ситуації, криміналістичну ідентифікацію, криміналістичне експериментування та ін. Варто зауважити, що такі нові пропозиції В. П. Колмакова спочатку не отримали загальної підтримки серед науковців-криміналістів. Водночас, такий науковий підхід та пропозиції відіграли досить суттєве значення для подальшого розвитку загальної теорії криміналістики, і згодом, висловлена В. П. Колмаковим позиція була підтримана багатьма вченими-криміналістами і визнана як новаторська, яка має значне теоретичне і практичне значення. Такий підхід суттєво вплинув на розвиток та формування окремих положень загальної теорії криміналістики, її теоретико-методологічні засади.

Вагомим є внесок професора В. П. Колмакова у розвиток та формування *теорії криміналістичної ідентифікації*. У своїх дослідженнях він звернув увагу на те, що при визначенні сутності криміналістичної ідентифікації необхідно брати за основу її значення у доказуванні, де вона є способом отримання доказів про наявність чи відсутності тотожності індивідуально визначених об'єктів, що мають значення для встановлення істини, як у кримінальному, так і та цивільному, господарському, арбітражному судочинстві. В. П. Колмаков сформулював та детально дослідив тактичні особливості проведення опосередкованої ідентифікації особи [2, с. 10]. Ним було запропоновано і введено в науковий обіг термін та поняття «ідентифікаційний період» [6] та ін. Всі ці положення стали основою для подальших розробок в теорії криміналістичної ідентифікації, застосування її положень у криміналістиці, судовій експертизі, вони і сьогодні активно використовуються у сучасній судовій, слідчій, детективній та експертній практиці.

Особливу увагу В. П. Колмаков приділяв дослідженням окремих галузей *криміналістичної техніки*, зокрема, трасології, техніко-криміналістичного

дослідження документів, криміналістичного дослідження письма, судової фотографії, проблеми взаємозв'язку теорії криміналістичної ідентифікації з різними видами судових експертиз, проблеми удосконалення практики та ін. [1, с. 157–158]. Ці наукові напрями були конкретизовані та розвинуті у кандидатських та докторських дисертаціях його учнів.

Суттєвим є внесок професора В. П. Колмакова у розвиток *криміналістичної тактики*. Він в своїх наукових працях запропонував поняття слідчої версії, розробив та сформулював загальні умови конструювання та перевірки версій, розглянув особливості використання методу планування розслідування. У цьому плані особливої значущості має наукова праця «Предмет, задачи и основные положения тактики следствия» [7, с. 8–12], в якій вперше у вітчизняній криміналістиці було визначено основні положення окремого розділу у криміналістиці – криміналістичної тактики. Окреме місце в наукових працях В. П. Колмакова займають дослідження присвячені тактиці проведення окремих слідчих дій, як-то слідчий огляд, слідчий експеримент, пред'явлення для впізнання тощо.

Особливий науковий та практичний інтерес викликають наукові праці В. П. Колмакова, які присвячені *проблемам судової експертизи*, зокрема щодо організації та діяльності судово-експертних установ; підготовки матеріалів для проведення судової експертизи; внутрішнього переконання судового експерта; оцінки експертного висновку; експертної профілактики. Багато наукових праць були присвячені методикам експертно-криміналістичного дослідження, розглядалися особливості проведення техніко-криміналістичної експертизи відтисків печаток та штампів, криміналістичної експертизи письма, різних медико-криміналістичних експертиз. Варто зауважити, що більшість проблемних питань з судової експертизи, була поставлена та вирішена професором В. П. Колмаковим у вітчизняній науці вперше.

Вагомим є внесок професора В. П. Колмакова у розвиток та формування *криміналістичної методики*. Він по праву вважається одним із засновників криміналістичної методики розслідування злочинів проти життя особи [5; 8; 9], зокрема, ним було розроблено основи методики розслідування: вбивств із розчленуванням трупу; вбивств замаскованих під нещасний випадок або самогубство; дітовбивств; вбивств за відсутності трупу; розбійних нападів. Науковець в своїх працях звернув увагу на особливості вчинення злочинів проти життя особи; сформулював загальний перелік обставин, що підлягають встановленню при розслідуванні таких злочинів; визначив напрямки розслідування, а також відмітив специфіку проведення слідчих дій. Було Акцентовано увагу науковця на те, що ідентифікація особи вбитого є одним із головних завдань розслідування,

що визначає програму дій слідчого в тих чи інших слідчих ситуації. На підставі узагальнення та аналізу судово-слідчої практики ним також було акцентовано увагу щодо проблем виявлення (встановлення) умов та причин, що сприяють вчиненню вбивств, та запропоновано основні форми та методи їх усунення засобами криміналістики.

Наукові ідеї видатного українського вченого-криміналіста професора В. П. Колмакова і на сьогодні не втратив актуальності та своєї науково-практичної значущості, вони залишаються затребуваними науковцями, практиками, судовим експертами, органами правопорядку, суддями та практикуючими юристами. Добротний фундамент, закладений В. П. Колмакови у науковій спадщині, і в сучасних реаліях війни та цифровізації суспільства суттєво допомагає у протидії злочинності та впливає на розвиток криміналістики та судової експертизи.

Перелік використаних джерел

1. Біленчук П. Д. Колмаков Віктор Павлович. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Нац. акад. наук України. Київ, 2001. Т. 3. К–М. С. 157–158.
2. Віктор Павлович Колмаков (1913–1973): біобібліографічний покажчик / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.»; уклад. С. І. Єленич; наук. ред. В. В. Тіщенко. Одеса : Юрид. лит., 2013. 88 с.
3. Гончаренко В. Г. Ідеї В. П. Колмакова в сучасній криміналістиці. *Сучасні проблеми криміналістики* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю з дня народж. д-ра юрид. наук, проф. В. П. Колмакова, 27–28 верес. 2013 р., м. Одеса. Одеса : Юрид. літ., 2013. С. 81–84.
4. Кафедра криміналістики: історія становлення та розвитку. До 80-річчя заснування : монографія / В. Ю. Шепітько, В. М. Шевчук, В. І. Алексейчук та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2020. 268 с. С. 91–93.
5. Колмаков В. П. Методика расследования дел об убийствах с расчленением трупа : дис. ... канд. юрид. наук. Харьков, 1941. 312 с.
6. Колмаков В. П. О криминалистическом понятии идентификационного периода. *Проблемы соц. законности на современном этапе развития советского государства* : тез. докл. межвуз. науч. конф. Х., 1968. С. 256–258.
7. Колмаков В. П., Колесниченко А. Н. Предмет, задачи и основные положения тактики следствия. *Тезисы докладов научной конференции по работам, выполненным 1955 году* / Харьков. юрид. ин-т. Х., 1956. С. 8–12.
8. Криминалистические методы расследования и предупреждения преступлений против жизни : дис. ... д-ра юрид. наук: в 2 т. Харьков, 1962. 810 с.
9. Цимбал М. Л., Хоша В. В. Внесок професора В. П. Колмакова у розвиток харківської школи судової експертизи та криміналістики. *Актуальні*

проблеми держави і права: зб. наук. праць / Одес. нац. юрид. акад. Одеса : Юрид. л-ра, 2008. Вип. 44. С. 217–220.

10. Шепітько В. Ю., Сімакова-Єфремян Е. Б. Колмаков Віктор Павлович. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків: Право, 2018. Т. 20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія. С. 386–388.

Шепітько В. Ю.

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
д.ю.н., професор кафедри криміналістики, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
академік Національної академії правових наук України,
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса,
завідувач лабораторії «Використання сучасних досягнень науки
і техніки у боротьбі зі злочинністю»*

**РОЛЬ ПРОФЕСОРА ВІКТОРА КОЛМАКОВА У СТАНОВЛЕННІ
ТЕОРІЇ ДОКАЗІВ І ФОРМУВАННІ СУЧАСНИХ ГАЛУЗЕЙ КРИМІНАЛІСТИКИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Професор Віктор Колмаков здійснив суттєвий внесок у розвиток криміналістики та судової експертизи. Особливого значення набувають його наукові праці, які пов'язані із збирання доказової інформації та проведенням слідчого огляду: «Тактика провадження слідчого огляду та слідчого експерименту» (1956), «Слідчий огляд» (1969), «Ідентифікаційні дії слідчого» (1977). У цих працях було закладено підґрунтя щодо процесів збирання, фіксації та використання доказів, запропоновано оптимальні криміналістичні прийоми, методи та засоби.

До предмета криміналістики традиційно віднесено закономірності, які пов'язані із процесами доказування. Необхідність використання та фіксації доказової інформації в сучасних умовах призвело до виникнення нових галузей (напрямів) у криміналістиці: цифрової криміналістики, ядерної криміналістики, аерокосмічної криміналістики, геномної криміналістики та ін. Нові галузі криміналістики [1, с. 9–20] відповідають розвитку суспільства й науки, відображують світові тенденції та можливості впровадження інноваційних підходів у практику протидії злочинності.